

6. Конституція України: прийнята на п'ятій сес. Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. Відом. Верхов. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Голдберг С. Общественный доступ к правительственной информации. URL: http://www.bigpi.biysk.ru/aaa/VSE/government/freep_6r.pdf
8. Нетреба П. Несекретную информацию тоже можно продать. Минэкономразвития внесло в правительство законопроект «Об обеспечении доступа граждан и организаций к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления». Коммерсантъ. 2004. 30 июля (№ 138). URL: <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?fromsearch=372fb1c0-a0aa-4d59-9f8a-c647dcf7be51&docid=493728>
9. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. 10-е вид, допов. Л. : Край, 2008. 224 с.
10. Тыричев И.В. Принципы советского уголовного процесса: учеб. пособие. М. : ВЮЗИ, 1983. 80 с.
11. Король В.В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Л., 2002. 205 с.
12. Зорькин В.Д. Россия и Конституция в XXI веке. Взгляд с Ильинки. М.: Норма, 2007. 400 с.
13. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства: в 2 т. С-Пб.: Альфа, 1996. Т. 1. 607 с.

УДК 340.14

МАНДЕЛЬ Р.Я.

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ДОКУМЕНТАХ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ТА РАДИ ЄВРОПИ

Статтю присвячено відображенню принципу недискримінації у документах Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи. Проаналізовано правові акти цих організацій щодо питання запобігання та протидії дискримінації. Зроблено висновок, що в їх межах розроблено основні документи, які стали взірцем для держав у здійсненні політики щодо недискримінації. Організація Об'єднаних Націй і Рада Європи сприяли утвердженню принципу недискримінації як фундаментального.

Ключові слова: дискримінація, принцип недискримінації, рівність, права людини.

Статья посвящена отображению принципа недискриминации в документах Организации Объединенных Наций и Совета Европы. Проанализированы правовые акты этих организаций. Сделан вывод, что в их рамках разработаны основные документы, которые стали образцом для государств в осуществлении политики касательно недискриминации. Организация Объединенных Наций и Совет Европы способствовали утверждению принципа недискриминации как фундаментального.

Ключевые слова: дискриминация, принцип недискриминации, равенство, права человека.

The article is devoted to the reflection of the principle of non-discrimination in the documents of the United Nations and the Council of Europe. The legal acts of these organizations were analyzed. The author concludes that the main documents were de-

veloped within their framework. The documents have become an example for the states in implementation of the policies of non-discrimination. The United Nations and the Council of Europe have helped consolidate the principle of non-discrimination as a fundamental.

Key words: *discrimination, principle of non-discrimination, equality, human rights.*

Вступ. Прагнучи до інтеграції з Європейським Союзом, Україна обрала шлях забезпечення прав і свобод людини і громадянина, впровадження стандартів рівності прав і можливостей. Прогрес у відносинах з Європейським Союзом залежатиме від здатності України на практиці довести свою прихильність європейським цінностям, серед яких особливе місце займає проблема недискримінації.

Динамізм суспільних відносин зумовлює необхідність подальшого розвитку і нормативно-правової бази у сфері заборони і протидії дискримінації, а також вироблення належної наукової основи з цією метою. Видається доречним дослідити документи Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи щодо принципу недискримінації, оскільки ці організації мають великий досвід у боротьбі з дискримінаційними проявами.

Окремі проблеми недискримінації представлено у працях таких українських науковців, як О. Руднева (поняття принципу недискримінації), С. Рабінович (принцип рівності і недискримінації у конституційному правосудді), О. Панкевич (загальнотеоретичний і філософсько-правовий аспект заборони дискримінації), Г. Христова, О. Кочемировська (позитивні дії держави у питанні забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок) тощо. З-поміж іноземних праць щодо дискримінації варто згадати, зокрема, І. Кретову-Альошину, яка займалася дослідженням принципу недискримінації у Російській Федерації, О. Вашанову, Л. Вейвей, які висвітлили цей принцип у міжнародному праві, М. Супронову, котра здійснила загальноправовий аналіз явища дискримінації, К. Тоблер вивчала розвиток концепції непрямой дискримінації у межах права Європейського Союзу. Згадані науковці у своїх дослідженнях згадували акти Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи, проте відсутнє комплексне вивчення антидискримінаційних механізмів у межах цих організацій.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз документів Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи, в яких закріплено принцип недискримінації.

Результати дослідження. Основу міжнародного права у сфері прав людини закладає Загальна декларація прав людини, схвалена Резолюцією Генеральної Асамблеї (далі – ГА ООН) 10 грудня 1948 р. У ст. 2 проголошено рівність прав і свобод людини. За ст. 7 Загальної декларації прав людини усі люди рівні перед законом і мають право, незважаючи ні на що, на рівний захист закону. Всі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації та підбурювання до такої дискримінації.

Варто звернути увагу і на той факт, що Загальна декларація прав людини не є договором чи конвенцією, які мають зобов'язальну силу. Незважаючи на це, її приписи визнано обов'язковими у статусі норм звичаєвого міжнародного права (ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН: «Суд, уповноважений на вирішення поданих до нього спорів на основі міжнародного права, застосовує: <...> b) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної як правова норма...») [1].

Договори Організації Об'єднаних Націй про права людини так само спрямовані на вирішення питань рівності і недискримінації. Так, у ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права закріплено обов'язок кожної держави-учасниці поважати й забезпечувати визнані у Пакті права усіх людей, що перебувають під її юрисдикцією, незважаючи на ознаки раси, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні й інші погляди, національне або соціальне походження, майнове становище, народження або за будь-якою іншою ознакою. Ст. 3 цього Пакту передбачено обов'язок держав забезпечити рівне для чоловіка і жінки право користуватися усіма громадянськими і політичними правами, закріпленими у Пакті. У ст. 24 йдеться про заборону дискримінації дітей. У ст. 26 Пакту закріплено: «Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому відношенні будь-яка дискримінація має бути заборонена законом, і закон має гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини» [2]. Ця стаття дублює ст. 2 Загальної декларації прав людини.

У ч. 2 ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права передбачено, що держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. У ст. 3 йдеться про те, що держави зобов'язані забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися правами, закріпленими у Пакті. Ст. 4 дає змогу державам установлювати лише такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним із природою зазначених прав, і тільки з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві [3].

Принцип недискримінації розтлумачений Комітетом ООН із прав людини у Загальному коментарі № 18, ухваленому 10 листопада 1989 р., де вказується, що він є «наскрізним» принципом Пакту, тобто всі права та свободи, передбачені Пактом, мають реалізовуватися на недискримінаційній основі [4, с. 150].

Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111 від 1958 р. вперше на міжнародному рівні надала визначення дискримінації. Так, відповідно до цієї Конвенції термін «дискримінація» охоплює: будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження і призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять; будь-яке інше розрізнення, недопущення або перевагу, що призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять і визначається відповідним членом Організації після консультації із представницькими організаціями роботодавців і працівників, де такі є, та з іншими відповідними органами [5, с. 649]. Однак будь-яке розрізнення, недопущення або перевага щодо певної роботи, яке ґрунтується на її специфічних вимогах, дискримінацією не вважається.

Першим спеціалізованим документом, який присвячено безпосередньо проблемі расової дискримінації, була Декларація про ліквідацію усіх форм расової дискримінації [6]. Згодом було прийнято Міжнародну конвенцію про ліквідацію усіх форм расової дискримінації. Ця Конвенція вважається головним міжнародним інструментом у ліквідації расизму, дискримінації за цією ознакою. Характерною рисою Конвенції є те, що нею захищаються не лише расові групи, але й етнічні та національні меншини. Під расовою дискримінацією відповідно до цього документа розуміють відмінності у поводженні (будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага), які засновані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного або етнічного походження [7].

Міжнародною конвенцією про ліквідацію усіх форм расової дискримінації передбачено низку заходів, спрямованих на подолання дискримінації: заборона дискримінації, яку здійснюють особи чи організації; перегляд законодавства для виправлення, скасування або анулювання правових актів, що ведуть до виникнення або процвітання расової дискримінації; заохочування та підтримка різних рухів, діяльність яких спрямована на подолання расових бар'єрів; здійснення позитивних дій у разі потреби; гарантування ефективного захисту і справедливої компенсації особам, які постраждали від расової дискримінації; визнання злочином расової дискримінації, підбурювання до неї та пропаганди нетерпимості.

Цією Конвенцією було засновано Комітет із ліквідації расової дискримінації, метою діяльності якого є контроль за дотриманням державами своїх зобов'язань згідно з договором.

У 1962 р. ГА ООН просила розробити Міжнародну конвенцію про ліквідацію усіх видів релігійної нетерпимості, але замість юридично обов'язкового договору було ухвалено Декларацію про ліквідацію усіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань від 1981 р., яка проголосила право на свободу думки, совісті та релігії, визначила його зміст, заборонила дискримінацію на основі релігії або переконань, сформулювала особливі права дітей щодо релігії. Контроль за дотриманням Декларації було покладено на Спеціального доповідача з питання про свободу релігії або переконань, посаду якого було засновано у 1986 р. [8, с. 95].

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю у преамбулі наголошує, що дискримінація стосовно будь-якої особи за ознакою інвалідності є ущемленням гідності й цінності, притаманних людській особистості.

У ст. 5 вказаної вище Конвенції зазначено, що держави визнають рівність усіх перед законом, право на рівний захист закону і рівне користування ним без будь-якої дискримінації. Також держави забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантують особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті. Передбачено вжиття усіх належних заходів для заохочення рівності й усунення дискримінації.

Конкретні ж заходи, необхідні для прискорення чи досягнення фактичної рівності осіб з інвалідністю, не вважаються дискримінацією за змістом цієї Конвенції. Окрема стаття присвячена жінкам з інвалідністю. У цій статті визнано, що такі жінки піддаються множинній дискримінації, отже, держави мають вживати усіх необхідних заходів для їх всебічного розвитку, поліпшення становища та розширення прав і можливостей із метою гарантування здійснення ними прав людини й основоположних свобод. У ст. 7 написано, що держави вживають усіх необхідних заходів для забезпечення повного здійснення дітьми з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими дітьми [9].

Важливо акцентувати на тому, що часто осіб з інвалідністю піддають дискримінації представники органів публічної влади. Показовим у цьому сенсі є те, що у параграфі 31 Загального коментаря № 28 Комітет із прав людини заявив: «З метою забезпечення права на рівність перед законом і свободи від дискримінації, що охороняються ст. 26, держави зобов'язані діяти проти дискримінації, яка здійснюється як приватними суб'єктами, так і представниками органів державної влади всіх рівнів» [10, с. 10].

У ст. 2 Конвенції про права дитини 1989 р. зазначено, що держави-учасниці поважають і забезпечують усі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї [11, с. 5].

Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р. надає визначення дискримінації, яке, по суті, повторяє визначення, закріплені в інших міжнародних договорах, але обмежується сферою освіти. В Конвенції міститься перелік положень, які не вважатимуться дискримінацією (ст. 2), вказано на обов'язки держав із метою запобігання і ліквідації дискримінації. У ст. 7 йдеться про обов'язок держав повідомляти в періодичних доповідях, які вони надаватимуть Генеральній конференції ООН із питань освіти, науки і культури, про заходи, яких вони вжили для подолання дискримінації, і досягнуті з цього питання результати [12].

Треба підкреслити, що ООН особливу увагу приділяє так званому «жіночому питанню», про що свідчить низка міжнародно-правових договорів, ухвалених ГА ООН. Наприклад, Конвенція про політичні права жінок 1952 р. надала захист і право голосу жінкам на всіх виборах на рівні з чоловіками, без будь-якої дискримінації. Кожна людина отримала право брати участь в управлінні своєю країною шляхом вільного доступу до державної служби, безпосередньо або за посередництвом, вільно обираючи представників до владних структур. Головним завданням Конвенції було зрівняти відповідно до постанов Статуту ООН та Загальної декларації прав людини становище чоловіків та жінок щодо використання політичних прав. За жінками Конвенція закріпила змогу бути обраними на рівних правах із чоловіками, право представництва у встановлених національним законом установах, що вимагали публічних виборів [13].

Важливе значення мала Декларація про ліквідацію дискримінації жінок 1967 р., прийнята у зв'язку з тим, що, незважаючи на суттєвий прогрес у питанні рівноправ'я, тривала практика значного пригноблення жінок. Дискримінація жінки несумісна з повагою її людської гідності, надбаннями сім'ї і суспільства. Вона заважала участі жінок на рівних умовах із чоловіком у політичному, соціальному, економічному і культурному житті, а також була вагомою перешкодою до повного розвитку можливостей жінок як повноцінних громадян своєї країни. Декларація виступала на захист жінок від стереотипного мислення у суспільстві, пов'язаного з ідеями неповноцінності жінок щодо чоловіків, вимагала вжити всіх необхідних заходів для забезпечення жінкам рівних умов із чоловіками без будь-якої дискримінації на виборах, референдумах, як щодо прав голосу, так і права бути обраними до установчих органів, зайняття посад на державній службі. Жінки повинні мати однакові з чоловіками права стосовно придбання, зміни та збереження свого громадянства. Шлюб з іноземними громадянами не має впливати автоматично на громадянство дружини [14].

Вказівку на те, що насилля стосовно жінок є відображенням такого, що історично складалося, нерівного співвідношення сил між чоловіками і жінками, і мало наслідком домінування і дискримінацію жінок чоловіками, містить Декларація ООН про викорінення насилля стосовно жінок 1993 р. У цьому документі також проголошено, що жінки користуються рівними права-

ми щодо здійснення і захисту усіх прав людини й основних свобод у політичній, економічній, соціальній, громадянській чи іншій сфері суспільного життя [15].

Визначальною у вирішенні проблеми забезпечення рівності і недискримінації жінок є Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. Вперше у цій Конвенції на рівні міжнародних норм наголошувалось на відповідальності урядів за дискримінацію жінок, причому не лише в публічній, але й у приватній сфері, тобто за дискримінацію в сім'ї.

Конвенція передбачає наявність трьох зобов'язань, що мають основне значення для зусиль, які держави-учасниці докладають для ліквідації дискримінації: 1) забезпечення відсутності прямої або непрямой дискримінації в їх законодавстві і захисті жінок від дискримінації, що здійснюється державними органами, судами, організаціями, підприємствами або приватними особами, як у державній, так і в приватній сферах; 2) поліпшення фактичного становища жінок шляхом здійснення конкретних і ефективних стратегій і програм; 3) вирішення проблем, пов'язаних із відносинами, що склалися між чоловіками і жінками та наявними гендерними стереотипами, які негативно позначаються на жінках не тільки внаслідок поведінки окремих осіб, але і в результаті застосування законодавства і діяльності правових структур [16].

Ст. 4 Конвенції передбачає вжиття державами спеціальних тимчасових заходів, які спрямовані на пришвидшення встановлення фактичної рівності між чоловіками і жінками. Разом із тим такі заходи мають бути скасовані, коли буде досягнуто цілі рівних можливостей і рівноправних відносин, тобто йдеться про вжиття державами позитивних дій. Вжиття таких заходів, передусім, пов'язане з тим, що законодавча заборона дискримінації не привела до досягнення бажаного результату на практиці.

Конвенція (ст. 6) закликає держави вжити усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок. Для розвитку та виконання положень цієї статті прийнята низка міжнародних документів, зокрема, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та додаткові протоколи до неї щодо протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції (2000 р.).

Для контролю за виконанням Конвенції засновано Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок. Ст. 18 зобов'язує держави подавати Генеральному секретареві ООН для розгляду Комітетом доповідь про законодавчі, судові, адміністративні та інші заходи, вжиті ними для виконання положень цієї Конвенції, та про прогрес, досягнутий у цьому напрямі (один раз на чотири роки). Комітет ООН із ліквідації дискримінації стосовно жінок рекомендує всім державам інформувати громадськість своєї країни про звіти в ООН, друкувати і поширювати доповіді у власних країнах, висвітлювати їх зміст у засобах масової інформації, проводити громадські обговорення та слухання. Таким чином, підготовка доповіді є не лише методом контролю за виконанням положень Конвенції, але ініціює проведення різних просвітницьких заходів, відіграючи значну інформаційну та пропагандистську функцію з метою привернення уваги до проблем жінок.

ООН прийняла низку конвенцій, які, хоч і не присвячені безпосередньо врегулюванню проблеми дискримінації, містять антидискримінаційні норми. Наведемо приклади.

У ст. 3 Конвенції про статус біженців 1951 р. міститься вимога до держав застосовувати положення цієї Конвенції до біженців без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження [17]. Принцип заборони дискримінації є вагомим ще й у тому контексті, що біженці є іноземцями, а між іноземцями та громадянами держави притулку не має бути дискримінації у більшості прав, окрім тих, які випливають із самого факту належності особи до громадянства відповідної держави (насамперед, політичні права) [18, с. 96–97].

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. у ст. 1, надаючи визначення поняттю «катування», вказує, що однією з причин існування цього явища може бути і дискримінація будь-якого виду [19, с. 226].

Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих мігрантів 1990 р. та членів їх сімей ст. 7 зобов'язала держави відповідно до міжнародних договорів із прав людини поважати і забезпечувати права усіх трудящих мігрантів і членів їх сімей, які перебувають під їх юрисдикцією, передбачені цією Конвенцією, без будь-якої відмінності на основі статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії або переконань, політичних чи інших поглядів, національного, етнічного чи соціального походження, громадянства, віку, економічного, майнового, сімейного чи соціального стану або будь-якої іншої ознаки [20, с. 138].

У ст. 13 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 р. написано: «Жодне положення цієї Конвенції не має тлумачитись як таке, що зобов'язує держа-

ву-учасницю, якій адресовано прохання про видачу, здійснювати видачу, якщо вона має серйозні підстави вважати, що відповідне прохання було подане з метою переслідування або покарання тієї чи іншої особи з причини її статі, раси, віросповідання, національної приналежності, етнічного походження, політичних поглядів чи приналежності до певної соціальної групи або що виконання зазначеного прохання може завдати шкоди цій особі з будь-якої із цих причин» [21].

Крім вже згаданих міжнародних договорів, які забороняють дискримінацію, у межах ООН було прийнято Міжнародну конвенцію про припинення злочину апартеїду і покарання за нього 1973 р., Декларацію ЮНЕСКО про раси та расові заборони 1978 р., Конвенцію ООН про попередження злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р., Конвенцію ООН про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю однакової цінності 1951 р. тощо. Усі ці акти мали важливе значення у розвитку не лише міжнародного антидискримінаційного механізму, але сприяли виробленню такого інструментарію і на національному рівні.

Принцип недискримінації є загально визнаним і Радою Європи. 11 листопада 1950 р. було прийнято Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод, ст. 14 якої забороняє дискримінацію: «Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою» [22]. Однак важливим є те, що заборона дискримінації Конвенцією має обмежений характер. Така ситуація пояснюється тим, що користування без дискримінації поширюється лише на ті права й свободи, які визнані цим документом.

У 2000 р. було прийнято Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, ст. 1 якого встановлює загальну заборону дискримінації: «Здійснення будь-якого передбаченого законом права забезпечується без дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою» [23, с. 88]. Таким чином, Рада Європи поширила заборону дискримінації і на ті права, які Конвенцією не передбачені, але є у внутрішньому праві держави.

Конвенцією було передбачено створення Європейського суду з прав людини, юрисдикція якого поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно. Про його роль у вирішенні питань, пов'язаних із дискримінацією, йтиметься у наступному розділі.

Окремі аспекти принципу недискримінації відображено і в інших конвенціях Ради Європи. Наприклад, у ст. 13 Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянута) 2008 р. непрямо встановлено заборону дискримінації: «Особі, яка має дитину або може її мати, не може бути на цій підставі заборонено законом усиновлювати дитину» [24]. В Європейській конвенції про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом 1975 р. зазначено, що її прийнято з метою покращення правового статусу дітей, народжених поза шлюбом, шляхом зменшення відмінностей у правовому статусі цих дітей і дітей, народжених у шлюбі, що зменшує правові й соціальні переваги останніх [25]. Отже, цією Конвенцією встановлено заборону дискримінації позашлюбних дітей.

Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин 1995 р. забороняє будь-яку дискримінацію на підставі приналежності до національної меншини [26, с. 635–636]. Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р. містить як заборону будь-якої дискримінації при здійсненні прав, передбачених цією Хартією (ст. Е частини V), так і норми, що зобов'язують держави створювати певні переваги для окремих груп населення (жінок, молоді, інвалідів та ін.) з метою забезпечення фактичної рівності (п.п. 7, 8 і 15 ч. I) [27].

Висновки. Зважаючи на викладене, можна зробити висновок про великий внесок ООН і Ради Європи у запобіганні і протидії дискримінації. У межах цих організацій розроблено основні документи, які стали взірцем для держав у здійсненні політики щодо недискримінації. Через їхню діяльність стало можливим закріплення цього принципу на міжнародному рівні, а згодом і на національному. Вони сприяли утвердженню принципу недискримінації як фундаментально-го, який поділяють усі цивілізовані нації.

Вважаємо, що подальше дослідження антидискримінаційних механізмів ООН і Ради Європи є перспективним у сенсі перейняття їхнього досвіду для України.

Список використаних джерел:

1. Статут Международного Суда ООН. URL: <http://www.icjciij.org/homepage/ru/icjstatute.php>.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043/print1442169997101603.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
4. Загальний коментар Комітету ООН з прав людини № 18 щодо тлумачення принципу недискримінації / Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: позиція держави та погляд громадянського суспільства (Збірка документів) / Упорядн. Г.О. Христова; наук. ред. О.М. Рудневої. Київ: Істина, 2007. С. 240.
5. Конвенція МОП № 111 про дискримінацію в галузі праці та занять 1958 року; Конвенція МОП № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за рівноцінну працю 1951 року / Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці. 1965–1999. Женева, 1999. Т. 1. С. 648–651, 538–541.
6. Декларація про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: від 20.11.1963 р. A1904 (XVIII). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/r18_1904.shtml.
7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Заява від 21.12.1965 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_105.
8. Калмикова О.С. Міжнародне співробітництво в боротьбі з окремими видами дискримінації. Держава та регіони. Серія «Право». 2016. № 4 (54). С. 93–98.
9. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): ООН; Конвенція від 13.12.2006 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
10. Протидія дискримінації за ознакою інвалідності: посібник для громадських організацій / за ред. М. Ясеновської. Х., 2011. 80 с.
11. Конвенція про права дитини. Київ: Українська Правнича Фундація: Право, 1995. 31 с.
12. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 14.12.1960 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_174.
13. Конвенція о политических правах женщины: Конвенція, Міжнародний документ від 1952 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_156.
14. Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок: Декларація, Міжнародний документ від 1967 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
15. Декларації ООН про викорінення насилля стосовно жінок: Декларація, Міжнародний документ від 1993 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506.
16. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція, Міжнародний документ від 18.12.1979 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
17. Конвенція ООН про статус біженців: Конвенція, Міжнародний документ від 28.07.1951 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011.
18. Tiburcio C. The Human Rights of Aliens under International and Comparative Law. The Hague, Boston, London, 2001. P. 318.
19. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания от 10 декабря 1984 г. Международные акты о правах человека. Сборник документов / Сост. и авт. вступ. ст. В.А. Карташкин, Е.А. Лукашева. М.: Издат. группа НОРМА–ИНФРА- М, 1999. С. 226–237.
20. Конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей: Прийнята 18.12.1990 р., резолюція 45/158 на 69-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН. Радянський журнал міжнародного права. 1991. № 3-4. С. 135–172.
21. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 р. Офіційний вісник. 2015. № 54. Ст. 1737.
22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
23. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї: зб. законодав. і нормат. актів / Упоряд. Ю.В. Паливода. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2016. 120 с.
24. Європейська конвенція про усиновлення дітей від 27 листопада 2008 р. (переглянута). Офіційний вісник України. 2011. № 69. Ст. 2645.
25. Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом: Конвенція, Міжнародний документ від 15.10.1975 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_568.

26. Рамочная конвенция о защите национальных меньшинств (Страсбург, 18 апреля 1995 г.). Международные акты о правах человека. Сборник документов / Сост. и авт. вступ. ст. В.А. Карташкин, Е.А. Лукашева. М.: Издат. группа НОРМА–ИНФРА-М, 1999. С. 634–640.

27. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 р. № ETS 163. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 51. С. 126.

УДК 340.1

РЯБОВ О.А.

СЕЛЯНСЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ У ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ (НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЦЬКІ ЧИННИКИ)

У статті доведено, що поруч зі стихійністю селянського повстанського руху протягом 1917–1918 років поступово наростає його організованість, стає очевидним зростання національного чинника. Дедалі більше відбувається поєднання соціального та національного чинників у селянських виступах. Селянський повстанський рух частково еволюціонував через масовість і зростання свідомості його учасників до відстоювання української державності.

Ключові слова: селянський повстанський рух, Українська революція, національний чинник, визвольний рух, політичні партії.

В статті доказано, що разом зі стихійністю селянського повстанського руху протягом 1917–1918 років поступово наростає його організованість, стає очевидним зростання національного чинника. Дедалі більше відбувається поєднання соціального та національного чинників у селянських виступах. Селянський повстанський рух частково еволюціонував через масовість і зростання свідомості його учасників до відстоювання української державності.

Ключевые слова: крестьянское повстанческое движение, Украинская революция, национальный фактор, освободительное движение, политические партии.

The article proved that along with the spontaneity of the peasant insurgency, during 1917–1918 its organization gradually increased, the growth of the national factor became apparent. The combination of social and national factors in peasant speeches is increasingly taking place. The peasant insurrectionary movement partially evolved due to the mass character and the growing consciousness of the participants to uphold Ukrainian statehood.

Key words: peasant rebel movement, Ukrainian revolution, national factor, liberation movement, political parties.

Вступ. Важливою складовою частиною історико-правових досліджень, присвячених добі Української революції 1917–1921 рр., є визначення рівня усвідомлення українським селянством належності до окремої нації. Вивчення ставлення сільського населення до ідеї української державності є необхідним для розуміння справжніх причин поразки українського національно-визвольного руху у 1917–1920-х рр.

В історичній літературі можна умовно виділити кілька поглядів на цю проблему. Окремі вчені вказують на пріоритет соціально-економічної складової частини у селянському повстанському русі, інші – на національно-політичну. Проте низка дослідників захищає тезу про здатність сільського населення України до часткової або повної національної самоідентифікації.